

JOSIP OSTI

Odtisi iz nič v nič

Pisati o zadnji knjigi pesmi Nika Grafenauerja *Odtisi* pomeni ponoviti ali vsaj imeti v mislih veliko tistega, kar so o poeziji tega najbolj reprezentativnega in uresničenega predstavnika modernizma v Sloveniji doslej napisali drugi. Se razume, tudi to, kar sem o njej pisal sam. Pri tem ni mogoče spregledati niti tega, kar je o lastni poeziji in poeziji nasploh kot izvrsten mislec in esejist povedal sam. Marsikaj je omenil tudi Boris A. Novak v spremni besedi h knjigi oziroma v svojem, kot sam pravi, "poskusu branja bivanjskega sporočila pesniške zbirke *Odtisi*", ki ga je zaključil z besedami: "Po dolgi pesniški poti, ko je poudarjal negativne kategorije molk in smrt, brisanje in nič, je pesnik prišel do točke, ko se v magnetnem polju napetosti med Jaz in Ti zarišeta edini stvari, ki v tem minljivem in poroznem bivanju sta: ljubezenski dotik in pesniška beseda kot njegov krhki, prhki odtis ..." To je Novakov odgovor na zastavljeno vprašanje: "Je v poeziji sploh možna lepota brez čustev?", do katerega ga je privedla vsestranska in rahločutna obravnava Grafenauerjeve lirike nasploh in določanje *differentie specificae* knjige *Odtisi* znotraj njegovega celotnega pesniškega opusa. Temelji na ugotovitvah, da je tudi v Grafenauerjevi dosednji poeziji, kljub filo-tehnični zasnovi njegove poetike, pa tudi v pesmih, ki so vrh slovenskega pesniškega modernizma, "mogoče zaslutiti prtajene čustvene tone in bivanjsko prizadetost". S tem soglašam, kajti gre za liriko, ki je, kakor koli jo že razumejo teoretiki, pesniki in bralci, konec koncev bolj ali manj očiten izraz človekovih čustev. Grafenauer to s svojo besedno igro na vse ali nič najnazorneje potrjuje v knjigi *Odtisi*, v kateri na svoj že znani in prepoznavni način še enkrat preizkuša možnosti jezika in še naprej zastavlja resna, prva in zadnja filozofična vprašanja človekove eksistence in esence. Ob tem pa svojo staro/novo zgodbo pesnjenja in mišljenja, ki ju pri njem, tako kot tudi vsebino in obliko njegovih pesmi, ni mogoče ločiti, artikulira z močnim vdihom v besede najglobljih in pretresljivih življenjskih izkušenj, ki njegove pesmi, tudi ko govorijo o smrti oziroma takrat najočitneje, oživlja.

Na koncu teksta o Grafenauerjevih izbranih pesmi z naslovom *Vezi daljav*, kot se imenuje cikel pesmi v knjigi *Odtisi*, sem pred nekaj leti zapisal, da zračnost in presojsnost, prozornost fizičnega, daje formalnemu geometrizmu njegove pesmi duhovno projekcijo. Da so njegove pesmi po mnogočem blizu likovni umetnosti. Z abstrahiranjem predmetnosti "slik v

duhu" kot v verzju; "iz čutov v molk izpisan cvet" in mnogim podobnim oziroma z njihovo ornamentalnostjo in arabesknostjo je blizu še posebno abstraktnemu slikarstvu. Morda še bolj kiparstvu. Tako s pogosto reliefnostjo kot tudi z voluminiziranjem gline jezika. Oblike soneta ne imenuje kalup zgolj naključno. Težko je namreč spregledati njegovo poetsko-kiparsko oblikovanje nematerialnega, ki ga razkrivajo verzi, kot so "na nič odtisnjen bakrorez soneta", "grob v zraku / izklesan" in njima podobni. (Podobo groba v zraku, ki jo je prevzel iz Celanove *Mrtvaške fuge*, je pogosto variiral. Na njene inačice naletimo tudi v zadnji knjigi tako v verzih: "v zračnem pokopališču srežasti izrastki mraza", "sama. / s trenutki, ki te mi jemljejo, živa zazidana / vse globlje v zrak", "molk v zračnem grobu" ... kot tudi v verzih iz pesmi, posvečeni Celanu, ki ga je prevajal. Zrak je nedvomno osnovni element njegove najpogosteje eterične poezije, toda pesniška podoba groba v zraku, posebno po pesmi o smrti matere, pomeni, da je ta grob hkrati tudi v pesnikovem srcu.) Kajti marsikaj je odlito "v jasen gips svetlobe" ali "v svinec časa", kakor pravi v eni izmed pesmi v *Palimpsestih*, ki je, po pesniškem postopku, nadaljevanje *Štukatur*. V drugi, posvečeni Dušanu Pirjevcu, "v belem bel odtis". To njegove pesmi približuje ne samo platnom Kandinskega, temveč tudi Malevičevemu suprematizmu - brezpredmetnosti. O tem, da so njegove pesmi vezi "s srcem ozvočenih daljav" in njegov "zlatopis luči" hkrati "svetlopis solz", nas prepričuje "večna rana", iz katere se v njegovi poeziji širi bolečina bivanja. Tako v njegovih zgodnjih pesniških delih kot tudi v elegijah iz knjige *Izbrisi*, pa tudi v najnovejših pesmih (uvrščene so v knjigo *Odtisi*), od katerih so nekatere nastale po obisku obleganega Sarajeva. Čeprav je življenje merjeno z bolečino, krik pa le potrditev "molka sveta", Grafenauer nanje odgovarja s pesmijo. Z zvonko pesniško besedo, ki je vanjo vdahnjen njegov izvirni glas. Glas, ki pušča sled Kosovelu sorodne slutnje smrti. Sled pesnikove hoje po labirintu, v katerem se, po njegovem prepričanju, "srečujeta eksistenca in umetnost kot komplementarni usodni pustolovščini".

Povedano bi bilo lahko le začetek pogovora o njegovi zadnji knjigi, v kateri je upesnjena ne samo slutnja smrti, temveč na različne načine soočanje z njo. Od rojstva naprej, kajti ena izmed najpretpretresljivejših pesmi v knjigi, hkrati pa tudi v celotnem njegovem opusu, je pesem o materi, ki je umrla ob njegovem rojstvu. Ta in njej podobne pesmi, v pesniško obliko dozorele globoke bolečine, nam kažejo tega pesnika v drugačni oziroma pravi luči. Verjamem, da bodo tudi usodno vplivale na vsa prihodnja branja, razumevanja in tolmačenja njegove dosedanje poezije, ki jo od zgodnjih jesenskih pejsažev in melanholičnih razpoloženj do danes, ko se v njegovem lastnem pesniškem jeziku prežemata tostransko in onostransko, ne bo mogoče brati le kot modernistični larpurlartizem, temveč predvsem kot visoko stopnjo pesniške artikulacije človekovega zavedanja, da je bolan in obsojen na smrt. Zato je njegova poezija, po eni strani, prepolna munchovskih,

neslišnih ("V duhu, ... nemo zapisan krik"), toda predirnih in pretresljivih krikov, po drugi pa slavljenje življenjskih trenutkov. Ali z njegovimi besedami povedano: "Šele v besedah, krikih, ki ranjujejo, / živo utripa smrtna zgodovina." To smrtno zgodovino, človekovo minljivost in neizogibno smrt-nost osmišlja ljubezen do sobitja, kajti drugi (pri njem pogosto Drugi) je sol bitja. In del pesmi iz knjige *Odtisi* je resnično ljubezenska lirika, lirika hrepenenja samotarja (kajti vsak človek je neozdravljivo sam) po Drugem, ki je oddaljen in odsoten (tudi ko je blizu, kajti dva sta podvojena samota), in hkrati lirika slovesa.

V osredju zbirke *Odtisi* je Grafenauerjevo večstransko ukvarjanje s časom. Zanj, kot tudi za Martina Heideggra, s katerim se tudi sicer v marsičem strinja, je čas edina oblika opazovanja oziroma sama človekova eksistenca, in v primeru njegove poezije bi lahko obravnavali, če uporabim besede Emila Staigerja, čas kot pesnikovo imaginacijo. Tovrstna imaginacija ga vrača k naravi, kajti zaveda se "prehajanja venomer istega v eno". Vračanje k naravi pa Nicola Abbagnano razume kot bistven pogoj razvoja umetnosti, ki je povezan s samo bitjo umetnosti. Prav Abbagnanova videnja odnosa med eksistenco in umetnostjo se mi zdijo spodbudna za dojemanje nekaterih bistvenih razsežnosti Grafenauerjeve poezije, ne le ko gre za vprašanje pesniške čustvenosti. Kajti za Abbagnano, po katerem gre povezava človeka in sveta v umetnosti do transcendentalnosti, je vračanje k naravi kot razpoznavanje in uresničenje naravnosti in čiste čustvenosti bit umetnosti. Umetnost pa, ki zahteva izbiro, odločitev in totalno obveznost, avtentično uresničenje človeka. K temu naj še dodam, da je zanj umetnik le tisti, ki je našel lastno tehniko. V Grafenauerjevem primeru je to njegov način "biti ... v jeziku" oziroma njegova posebna pesniška govorica, s katero izraža svojo človeško in umetniško bit in jo skuša kot posmrtno masko odtisniti "v pečatni vosek večnosti", kljub temu da smo vsi skupaj in vsak posebej odtisnjeni iz nič v nič.